

Monika Żukowska-Trojnar

Streszczenie pracy doktorskiej:

„Przed wszystkim chciałbym pozostać autorem”. Martina Pollacka dialog z rzeczywistością,
napisanej pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Nowakowskiej
Warszawa, 2020

Koncepcja wymienionej powyższej rozprawy doktorskiej jest wynikiem uważnej obserwacji aktywności twórczej austriackiego pisarza Martina Pollacka, jednego z najważniejszych uczestników współczesnego europejskiego ruchu literackiego. Ze względu na imponującą artystyczną płodność twórcy, materia, z jaką musi zmierzyć się badacz pisarstwa Pollacka, wykracza poza ramy eksploracji stricte historycznoliterackich i zakłada zastosowanie dodatkowych narzędzi służących eksploracjom w zakresie socjologii, historii i etnografii.

Z wykształcenia slawista i historyk, z powołania zaś zaangażowany społecznie i politycznie pisarz i publicysta, zasłynął Martin Pollack jako autor reportaży, tłumacz literatury polskiej, eseista oraz dziennikarz, a także miłośnik i znawca kultury środkowej i wschodniej Europy. Bogaty i różnorodny dorobek austriackiego autora prezentuje szerokie spektrum jego działalności pisarskiej, translatorskiej oraz publicystycznej, w ramach której dokonuje on wnikliwej analizy wydarzeń historycznych i bieżących, prowadzącej do głębokiego, a jednocześnie możliwie obiektywnego rozrachunku z przeszłością Europy, Austrii, i wreszcie do artystycznego rozliczenia ze swoją własną biografią i życiem swoich bliskich. Twórczość Pollacka rozwija się na wszystkich tych płaszczyznach niemalże równolegle. W swoich utworach pisarz chętnie pochyla się nad historią Europy Środkowej i Środkowo-Wschodniej, skupiając się na wydarzeniach determinujących losy poszczególnych narodów tworzących przeszłość historyczną i kulturową regionu – w tym Austrii i Austriaków. Wiele miejsca poświęca także własnemu pochodzeniu i swojej rodzinie, wiernej w swoim czasie ideologii narodowosocjalistycznej, znajdując ściśle powiązania między losami swojego kraju a poszukiwaniem własnej tożsamości, tak w ujęciu prywatnym, jak i zawodowym. W twórczości Pollacka, pisarza prezentującego w kolejnych swoich tekstach własny model zaangażowania społecznego, poza aspektami literackimi, wyraźnie wyróżniają się także aspekty historyczne, socjologiczne, etnograficzne czy

psychologiczne, co zakłada konieczność analizowania poszczególnych utworów przy uwzględnieniu metod antropologii kulturowej.

Celem pracy jest zobrazowanie wszechstronnej działalności Martina Pollacka zarówno jako pisarza, tłumacza oraz zaangażowanego obywatela Europy i publicysty, ale także jako historyka, slawisty, naukowca, podróżnika oraz miłośnika kultury i literatury Europy Środkowowschodniej. Krytyczna prezentacja bogatej twórczości Pollacka, jaką stanowi niniejsza praca, uwzględnia jednocześnie preferencje artysty, który – zapytany o rolę mu najbliższą – przyznał bez wahania, iż „przede wszystkim chciałby pozostać autorem”¹. Zawarta w pracy prezentacja bogatej twórczości artysty unaocznia ponadto dialog z rzeczywistością, który to austriacki twórca nawiązuje i nieustannie prowadzi w każdej swojej odsłonie: Pollacka-publicysty, Pollacka-tłumacza, Pollacka-pisarza czy też Pollacka-historyka, humanisty oraz promotora literatury środkowoeuropejskiej.

Materiał empiryczny dysertacji stanowią przede wszystkim książki Martina Pollacka, które ukazały się w tłumaczeniu na język polski: *Po Galicji. O chasydach, Huculach, Polakach i Rusinach. Imaginacyjna podróż po Galicji Wschodniej i Bukowinie, czyli wyprawa w świat, którego nie ma*²; *Ojcobójca. Sprawa Filipa Halsmanna*³; *Śmierć w bunkrze. Opowieść o moim ojcu*⁴; *Dlaczego rozstrzelali Stanisławów*⁵; *Cesarz Ameryki. Wielka ucieczka z Galicji*⁶; *Pogromca Wilków. Trzy duety literackie*⁷; *Skażone krajobrazy*⁸; *Topografia pamięci*⁹ oraz *Kobieta bez grobu. Historia mojej ciotki*¹⁰. W pracy zwrócono ponadto uwagę na krótsze formy literackie autorstwa Pollacka – jego eseje, felietony, artykuły prasowe, a także przemówienia,

---

¹ *Martin Pollack: twórca o wielu twarzach. Wywiad-rzeka* przeprowadzony przez Monikę Żukowską, [w:] Aneks do niniejszej rozprawy doktorskiej.

² M. Pollack, *Po Galicji. O chasydach, Huculach, Polakach i Rusinach. Imaginacyjna podróż po Galicji Wschodniej i Bukowinie, czyli wyprawa w świat, którego nie ma*, przeł. Andrzej Kopacki, Olsztyn: Borussia, 2000 (w cyklu *Odkrywanie światów*). (2. wydanie: Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2007.)

³ M. Pollack, *Ojcobójca. Sprawa Filipa Halsmanna*, przeł. Andrzej Kopacki, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2005.

⁴ M. Pollack, *Śmierć w bunkrze. Opowieść o moim ojcu*, przeł. Andrzej Kopacki, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2006.

⁵ M. Pollack, *Dlaczego rozstrzelali Stanisławów*, przeł. Andrzej Kopacki, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2009.

⁶ M. Pollack, *Cesarz Ameryki. Wielka ucieczka z Galicji*, przeł. Karolina Niedenthal, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2011.

⁷ M. Pollack, *Pogromca wilków. Trzy duety literackie*, przeł. Karolina Niedenthal, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2012.

⁸ M. Pollack, *Skażone krajobrazy*, przeł. Karolina Niedenthal, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2014.

⁹ M. Pollack, *Topografia pamięci*, przeł. Karolina Niedenthal, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2017.

¹⁰ M. Pollack, *Kobieta bez grobu. Historia mojej ciotki*, przeł. Karolina Niedenthal, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2020.

wystąpienia i opublikowane wywiady, które stanowią integralną część jego działalności, uzupełniają jego twórczość pisarską, jednocześnie dostarczając istotnych informacji o autorze.

Rozważania na temat twórczości Martina Pollacka zawarte w dysertacji przeprowadzone zostały w oparciu o analizę znaczeniową pojęcia Europy Środkowej i rozwoju powojennych relacji polsko-niemieckich oraz polsko-austriackich, stanowiących niejako przestrzeń dialogu prowadzonego przez austriackiego pisarza w jego wielopłaszczyznowej działalności. Ponadto analiza dzieł Martina Pollacka zawarta w pracy dokonana została w odniesieniu do szerokiej eksploracji zjawiska kultury pamięci, ze szczególnym uwzględnieniem jej obecności w literaturze, w tym przede wszystkim w gatunkach reportażowych, stanowiących w utworach pisarza szczególnie istotne narzędzie prowadzonego przez niego dialogu z przeszłością i rzeczywistością swoją i czytelnika.

Dopełnieniem pracy są wywiady przeprowadzone z Martinem Pollackiem oraz polskimi tłumaczami jego dzieł: Andrzejem Kopackim i Karoliną Niedenthal, które zamieszczone są w aneksie do dysertacji.

Wernau, 2020 r.
Monika Zulauf-Trojan